ВОЛОДИМИР БИРЧАК.

УРВАНА ПІСНЯ

(Новеля).

ЛЬВІВ 1904.
НАКЛАДОМ ВАСИЛЯ ВІТИНСЬКОГО.
З друкарнї В. А. Шийковського.

ВОЛОДИМИР БИРЧАК.

Урвана пісня.

(Новеля).

ЛЬВІВ 1904.
НАКЛАДОМ ВАСИЛЯ ВІТИНСЬКОГО.
З друкарні В. А. Шийковського.

УРВАНА ПІСНЯ.

Мотто.

І. Франко.

....Та де з ким тїснїйше злучив тя шлях
[долї
Чи в бою, чи в працї на рідному полї.
Живеш поруч нього, сьмієш ся і плачеш,
Здаєть ся, всї думи в душі його бачиш,
Здаєть ся, все ясне, і гнїв його й ласка,—
Аж глянеш пильнїйше: все маска і маска!

I.

В Лісках нині не аби яке весіллє! То пан-отець — богач на цілий повіт, віддає за доктора свою доньку — до того й найстаршу. І музики грають вже десь від полудня тай кличуть усіх на весіллє!

І віжджають ся гості із усіх усюдів; і всі збирають ся на салї. І ту самі блески. Усякі краски мішають ся, а все шовки, білі, як сніг, то блакитні мов блавати, що виринають з золотистого збіжа.

А в дверох зібрало ся саме чорне птацтво — се академіки, що злетїлись також на весіллє — мов чорні круки злітають ся до паю.

І була саме десь осьма вече-

ром, коли між ними розніс ся знова монотонний шепіт — мабуть по сотний раз:

»...Пст!.. Якась панна йде... якась панна йде...!«

І від того шепоту розступили ся всі хлопці на боки — мов морські филї за часів Фараона. А серединою втїкав не нарід жидівський з египетської неволї, а на салю входила якась панна в шовковій суквї. А за нею гонив не давний цар Фараон на бистрому конї — а йшла її мамця у плюшовій суквї. А як перейшли, то обі филї зляли ся знова і по салї пішов один шепіт:

»Пст!... хто то пішов?... що то за панна?... хто то пішов?...«

— То панна Красїцька — відрекла котрась филя від самого краю. Всї звернули ся до неї: се був Гошовський, правник, що між иньшими приїхав також на весїлле.

— Гарна панна! — сказав один.

— Має гарні очи! А коси які?!

А Гошовський доповів:

— Се одна з моїх знайомих... Добре її знаю...!

— Одна з твоїх знайомих? — запитав котрийсь, та з за плечий проніс ся знов шепіт:

»...Пст!... якась панна йде...!«

І знова розступили ся буйні филї і серединою перейшла знова якась мамця враз з донею своєю і знова рознесло ся по салї:

»...Пст!... Хто то пішов?... що то за панна...? Хто то пішов?!...

II.

А тимчасом стали панї добродійки розміщувати ся з донями своїми: одні сідають коло дверий, другі по кутах, а треті — що до місця не привязують жадної ваги — сідають найрадше vis-a-vis дверий! Бо ті місця — се як австериї при дорозї: хто лиш вийде на широкий

шлях — доглянути їх мусить. І хто ступить — той поступить, — а не ступить — бодай гляне — бодай напе ся чистої водиці!

І ту враз з донею сіла пані добродійка. Пані добродійка стала сейчас витати ся з сусідками давними, а Ґеня повела тимчасом свої очи в лївий кут — привитати нїби нотарівну. А з нотарівної повела їх далї — поволи, поволи мов лис, що скрадає ся до курки. І так дійшла ось-ось до самих дверий. І ще крок, а його узрить!

— А мамця виділи, як гарно прибралась нотарівна? А які брилянти?! — спитала тепер мамцю.

Мамця до нотарівної — а Ґенені очи лиш фур у саміські двері! А ту що за гурма! — кільки гайвороння — аж глип — а там і він стоїть... коханне її...!

— Ах, дійсно, нотарівна прибрала ся гарно! — відповіла мати —

що мала, взяла на покáз! А то — ческе скло!

— Та я те й кажу — підхопила Ґеня. — А сей її наречений має ніби золотий ланцух!

— Уся виправа! На борг куплена до того! — сказала мати, а Ґенені очи знова фур — у саміські двері!

III.

— А тимчасом допитують ся всї, коли вже раз той слюб буде. А дружки, що вбирають молоду, відповідають раз у раз: »най збирають ся усї! — ще лиш у вельон вберем молоду!...«

І зібрали ся всї! І гостий на салї мов того зїлля у буйному полї. А зі всїх найбільше нетерпеливії мамцї: допитують ся раз у раз, коли вже раз той слюб буде—коли вже їх донї підуть у танець?! А дружки, що вбирають молоду, від-

повідають раз у раз: »най збирають ся усї!—ще лиш у вельон вберем молоду!...«

А в дверох тільки хлопцїв, що на гучних зборах гучних патріотів! А кождий — кождий, що хоч не говорить, а що друге слово: »ах, коли вже, коли вже той слюб — вечера буде?! Ах, коли вже, коли вже, коли?...« А з ґардероби знова відгомін іде: »най збирають ся усї!— ще лиш у вельон вберем молоду!...»

А тимчасом і білолиций виступив на небо — мов би се голуб розпростер по небі свої білі крила. І ген-ген цїле село прикрилось його блеском! І в сріблї купає ся й парохія сама — і сад і усе ген-ген аж по сині гори!

Тай навіть на салю — між гостий упало проміннє. А з ґардероби знова відгомін пішов: »най збирають ся усї!—ще лиш у вельон вберем молоду!...«

І знов минула година і знов з

ґардероби пішов відгомін: »най збирають ся усі!—ще лиш у вельон вберем молоду!...«

IV.

А Гошовський глянув тимчасом на салю і їх очи стрінули ся разом.

»Ах, той усьміх її — той усьміх її!« — подумав. І вслїд за тим прийшло йому на думку, як стрінув її перший раз на весїллю її сестри і як тодї, підчас кадриля, так само усьміхнула ся йому! І вслїд за тим налинули десь і другі спомини на його думку. Десь мов би по білому снїгу гладкі санки гнали. Всюди тихо — ген по обрію цїлому — а лиш там — в переді — десь мов миляими від тебе один дзвінок колоколе: дзень-дзень! дзень-дзень! дзень-дзень!

То десь опісля став у них бувати! І ах, Боже, як любо — со-

лодко поплив йому той час! — мов вітрянний легіт, понад буйні ниви. Бо не лиш що вона витала все з усьміхом його, а ще й до того, як її родина його величала! Як мило та радо витали його!

Тай не одно лише коханнє лучило їх! А до того лучили їх ще й спільні ідеали — спільна ціль життя і любов до бідного — рідного люду! І як любо — любо минали їм хвилї на тихій розмові, на вірному слові, на мріях про працю для бідного люду!

І десь далї полетїли санки по гладкому снїгу: дзень-дзень! дзень-дзень! дзень-дзень!

V.

В три годинї по слюбі скінчила ся вечера. І по комнатах розносив ся ще відгомін голосних тоастів, а дружба вже крикнув:

— Коломийки заграй нам, музико!

І музики заграли. З початку тихо, а опісля як ті чародії в казках пірвали всіх у танець! І як полетіли пари — начеб де з десять дудніло розгуляних весіль!

А там біля стін, то десь не лози подали ся від вітру — а клонили ся хлопці, просячи раз у раз дівчат у танець. А між ними хилила ся і тая зеленая лоза — хиливсь Ґенин любчик свойому коханню, взиваючи в танець. І полетіли мов голубів пара: боркуку! боркуку! борку!

Там долом розтягли ся села — а горою лиш хмари одні мерехтять! І летить голуб — при боці голубки! Боркуку! боркуку! борку!

Та хто збагне тайну?! — може се й останнє його із нею летіннє!? І летить голуб при боці голубки: боркуку! боркуку! борку!

Аж в тім сказала вона:

— Ти приїдеш сими днями може до нас?

— Та приїду, сѐрденько, приїду! Я вправді недавно був уже у вас, та вже раз хотів би я натішитись тобою.

— Ну, ну! Приїдь, приїдь, — сказала усьміхаючись — тимбільше, що й татко хотіли би в дечім порадитись тебе. Знаєш, татко хотять тепер у нас отворити читальню »Просьвіти«, то й в дечому хотіли би порадитись тебе. Ах, бо й поправді! — який бідний, той бідний наш люд! Всї тиснуть — всї дусять його! А все через те, що ніхто з нашої інтеліґенциї не трудить ся над ним! Ах, і кількож то рук нам треба єще змозолити, нїм повстане закована правда! Нїм настане той преясний день і воскресне наша ненька — ненька Україна!

І полетіли далї мов голубів пара. Боркуку! боркуку! борку!

»Ах, і яка мила, яка гарна вона!« — перелетіло йому через думку. — »І деж би иньша так у всьо-

му годила ся з ним! Мов ґраніт сильна їх любов, бо лучить їх не лише одно коханнє, а й ще спільні ідеали, спільна ціль життя і любов до бідного — рідного люду! —

Боркуку! боркуку! борку!

VI.

І перелетів ще раз із нею тай посадив її коло мамці.

— А! Як ся маєте, як ся маєте? — витала добродійка — і додала інтимно, схилившись до нього — І щож чувати коло вас...? — Я їхала сюди... і аж серце краялось мені, коли я дивилась... на ті бідні — пребідниї села!... Ах, бо й поправді, який бідний, той бідний наш люд!...

— Та поправді, поправді! — докинув Гошовський — особливо тепер, під весну всі села викликують досить прикре вражіннє.

— А видите, видите! — сказала добродійка — та й я се підмі-

тила! І сейчас, сейчас... прийшло мені на думку, що ми... таки мусимо працювати для бідного люду! Ми.... бавимось ту — а там... там десь і в неодній хаті нема шматка хліба! Ах, і який бідний, той бідний наш люд! І ми мусимо віддати йому усю нашу душу! Ах, тому бідному — пребідному люду!

— А ми, правда, Славку — шептала знова Ґеня, йому руку стискаючи, — ми, правда, віддамо йому усю нашу душу?! І все наше щасте ме лиш лежати в його щастю! Правда, Славку?! Таж сего жадає і людськая гідність!

— Зрештою ідіть там до мужа — докинула добродійка — він з вами близше про те поговорить!

Гошовський пішов, а пані добродійка тимчасом сказала до Ґені:

— Ґеню, Ґеню! Аво, Галя має ту саму суконку, що була в Глубокім! Лиш ґазою прикрила! Ґеню, Ґеню! Лиш ґазою прикрила!

VII.

А тимчасом далї полетїли розгуляні пари — десь мов дерева в лїсї, як жене пара. Десь дивиш ся лише: а стесали уже черевички білі!

А між парами тими лиш Меценаса одного якось не видати! Він мов полковник стоїть на осмотрі — розпер ся у дверох, оглядаючи розгуляні пари. І так як місяць перейма є сояшне проміннє тай ним осьвічує землю — так і те сьвітло лїхтарів відбивалось від його лисини, осьвічуючи розгуляні пари.

Аж в тім, то не яснеє сонце вибігло на небо, оживляючи усе — а салею пролетїла Ґеня; аж в тім, то десь не сояшник звернув ся до нього — а Меценас почув у серцї до Ґенї палке — незмірне коханнє! І вслїд за тим полетїв по салї, розвідатись, що се за панна його полонила та чи старі мають для неї

добрее придбанне. І так, як скаче посьмітюх, збираючи дорогою зерно, полетів і він, збираючи вісти — все далї та далї! Аж в тім, то не до потока долетіла птиця, напити ся води — а до Декана-Всезнайка Меценас дійшов.

І ту, мов тріє цари, що ішли со дари склонив ся низонько й спитав:

— Ізвеніт, отец декан, что єто за панна у рожевій сукнї vis-a-vis дверий?

А декан спитав:

— А ваше званіє какоє?

— Меценас... — відповів Меценас, ще низше клонючись.

— Декан! — представив ся Декан. — Ах, ізвеніт, ізвеніт!... я не добачил... я думал, что то какий вітрогон! Ах, ізвеніт, ізвеніт — тай далї ласкаво спитав: І котраж іменно Рахель вам так понравилась?

— Та в рожевій, vis-a-vis дверий...

— Єта Українка?! — тай схилившись шепотом додав: Десять тисяч!

— Мені подобалась головно образованієм своїм — відповів гордо Меценас тай знова склонив ся. Та заки декан знова губу відчинив — вже Меценас вилетів на салю.

І мов би се поров филї який торпедовець, так Меценас продерав ся крізь розгуляні пари. І мов би се маяли корабельнії вітрила — так фіяли його поли фракові від скорого лету!

VIII.

І полетїли.

Вона — лелія, а він — як зільник, що золйть ся в ньому біллє: з верха грубенький, зі споду дві ніжки, що бігли мов пси за лисом пущені в погоню.

І перелетїли раз і він спитав:

— Як пані бавлять ся?

— Як все — добре! — відповіла.

— Ах, бо й дійсно тут добра забава — підхопив скоро — особливо много є гарних паннів — і підчас того підсунув ся в гору, щоби побачити, яке враженнє зробили його слова.

— Ах, дійсно ту много є гарних паннів — відповіла Ґеня. — Лише деякі надто виставно одіті... а наш нарід такий бідний... аж жаль бере, що інтеліґенция так дуже строїть ся...

— То ви, патріотка? — спитав Меценас. — А... гарно, гарно! Особливо в патріотизмі економія, то дуже гарна річ!

— Та я... студиюю троха... — казала стидаючись ніби — маю знакомого одного правника... і...і...і.. говорю з ним часом про нашу недолю... Україну... наш бідний, бідний люд...!

— Ах, то ви щасливі! — подвійно щасливі, що можете займатись саме політикою! Ах, які ви щасливі — щасливі!

— А вас ті справи цілком не займають?

— Уряд... поважні літа — відповів Меценас. — Але за те, ах ви! — ви які є щасливі!

— А то ідіот! — подумала і майже з погордою глянула на него —наш нарід такий бідний, а його не в силї пірвати вже жадна ідея!

І перелетїли ще раз довкола салї і забавляючи її сказав знова Меценас:

— Ах, панї! мене дивує, пощо сю салю прикрашено в цьвіти?

— Як то пощо? — запитала.

— Хибаж не було їм знати, що й ви ту будете? Бо деж тим цьвітам красою рівнати з вами?

— Ет, вам компліменти в голові! — відповіла. І перегуляла

з ним ще раз — і сїдаючи сказала до мамцї:

— Ах! Знають мамця, той пан Меценас є дуже приємний в розмові!...

— А який пристойний — докинула мати!

І стали про нього далї говорити. Шу-шу! Шу-шу! шу-шу!

IX.

— То вже незабаром прийдуть десь статути — сказав пан-отець.— А на вас, на вас тяжить обовязок, при тій нагодї промовити слово! Та сильне мов буря, що дерева гне! — щоб так і воно — пірвало всїх до працї для рідного краю!

— Алеж охотно, охотно! — відказав Гошовський. — Всечеснїйший лиш час менї подадуть, а я вже охотно служити вам буду.

— Отсе й подобаєсь менї! Добрий жовнїр все рвесь до борби! — сказав пан-отець, додавши по хвилї:

— Ах, поправді і як би ми скоро піднимали ся в гору, як би так кождий все йшов до борби!

— А в тій бесіді моїй треба сказати й дещо проти кацапів? — докинув Гошовський. — Їх досить у вашім повіті?!

— А певно, певно! Мусите, мусите! — мало не крикнув пан-отець. Ми мусимо раз зірвати з тими кацапами! Мусимо вже раз сказати народови, хто ми є! Най знає, хто брат, а хто сват! Нам одна дорога: або покажемо народови його ідеал тай підемо з ним, або — пропадем!

І спершись о двері, всечеснійший затягнув — під носом:

Не пора, не пора, не пора
Москалеви й Ляхови служить!
Ми поляжем, щоб волю і щастє [і честь
Рідний краю, здобути тобі!...

. . . .

Минуло кілька хвиль, а пан-отець сидів вже з товариством при

зеленому столї. І тоді підійшов до нього Декан, почастував табакою й спитав:

— Ну і как?

— Та добре! добре йде! — відповів пан-отець.

— Ну, ну! тримайте ся й далї! — сказав отець декан. — А я вам не таково ще туза привезу́!

Пан-отець глянув — нерозуміючи, що се про Меценаса бесїда іде — та Декан вже більше нїчого тепер не говорив, і як тихо ввійшов, так тихо і вийшов з кімнати.

X.

А тимчасом пари полетїли далї, мов би зачаровані — задумані мов филї, що хитають ся в місячнім проміню. Мов десь милями від тебе шепіт один чуєш: туп-туп! туп-туп! туп-туп! А між тими парами полетїла знова Ґеня — з Меценасом разом.

І під ту саме хвилю вийшов

на салю Гошовський — аж зирк, а ту вже з Меценасом летить Ґеня мов голубів пара! Боркуку! боркуку! борку!

— »Овва! Та най собі гуляє!« — подумав, вспокоюючи себе. І мов би се поправді так було йому рівнодушно — на ті ліхтарі, що осьвічували салю, звернув свої очи. Аж ту почув над саміським ухом Меценасові слова:

— Або ви вільні? Га-га га!

— Гошовський? — запитала Ґеня — а щож він обходить мене? -- і полетіли далї, мов голубів пара! Боркуку! боркуку! борку!

І Гошовському так на души стало, мов би в однїй хвилї земля провалилась під його ногами, колїна задрожали і в серцї почув біль. — Та ще-ще думка хотїла його вспокоїти! »Може то не він?... може не дочув?...« — аж ту таки вирвались із серця всї жалоші його і в однїй хвилї здусили його горло і

він на всю салю мало не рикнув з глубокого болю!

Гадюко! гадюко! Любив її мов яснее сонце! — дитину свою! А та гадюка йому тепер кров із серденька точить! Гадюка, гадюка!

. . . .

А тимчасом бум! бум! — заграли музики! А він по кількох хвилях сидів уже біля неї. Бо як від сонця по бурі знова всьміхає ся земля — так по кількох хвилях і вона всьміхнула ся до нього! — і де подів ся його гнїв і жаль і розпука його? І веселий, нїби мов птиця пострілéна — сидів знова біля неї на вірній розмові, на тихому слові....!

А Меценас радив ся тимчасом з Деканом, коли то їм їхати в гостину до Красїцьких.

XI.

І минув ся день.

І саме мов трепетовий листок дріжало сонце, котячись д за-

ходови, як на парохії в Незваничах вижидала тітка домашних з весілля. Аж ту: тур! — тур! —коло самої парохії сторкотала бричка. І ледви тітка відвернулась від вікна і ледви хвиля по тім одна проминула, а ту вже й лус від покою відчинились двері і в порозї стоїть добродійка!

— А добрий вечір! добрий вечір! — хотіла промовити тітка — та добродійка ледви й поріг проминула, а вже й крикнула із усеї сили:

— Ах, Мільцю! Брунет! Брунет! Мільцю! Мільцю!

А тітка остовпіла: хотіла промовити слово, тай лиш забелькотала. І аж по хвилї прийшла знова до себе.

— О Ґеню? — спитала.

— Ах! В неділю вже до нас приїде! в неділю! неділю! — крикнула знова добродійка. І знова тітка хотіла про щось запитати — аж

ту й лус! — у друге відчинились двері — влетів пан-отець.

— Незабаром Ґенене весіллє! Весіллє! Весіллє! Ґенене!

— А пенсия яка? — запитала тітка.

— Меценас! Меценас! — в одно крикнув пан-отець і пані добродійка. — За рік вже має канцелярию! Меценас! Меценас!

І вже тітка більше про нічо не питала.

Аж ту знова отворились двері і влетіла Ґеня — летіла, від порога гуляючи вальса.

— Ах, подайте мені крісло, крісло! — кричала до танцю. — Я на весіллю вигулялась таке, що й стануть не можу! Ах, крісло, крісло подайте мені!

— Ну, ну, Та я вже знаю, знаю, як то ти бавила ся! — сказала тітка і стала її цілувати.

— І чомуж ти перше не мала розуму такого?! — і сама мало не

розплакалась, цілуючи її. І що хвилї повтаряла:

— І чомуж ти перше, перше не мала розуму такого?!

XII.

І так минуло кілька днїв. А за той час говорила цїла парохія — розуміє ся — лиш про Меценаса одного: про його красу, пристойність, його доброту, чемність, великодушність та много иньших а иньших — добрих а добрих прикмет.

Аж раз сказав пан-отець:

— Одно лише зле, що він є кацап! Я ту — задля Гошовського закладаю читальню »Просьвіти«, аж ту лус! — роби тепер, що хоч!

— Овва! — сказала добродійка. — Таж чей не схочеш задля дурних ветребеньок відстрашити від хати так чесної людини?! Таж тепер один лише вихід: отвори читальню Качковського!

— Тай другого нема! — сказав пан-отець — Патріотизм — патріотизмом, Україна — Україною — а дитиною — дитина!...

І зараз на другий день, як до всечеснійшого прийшов церковний провізор, Іван Зарічний і сповістив, що вже затверджено статути читальні, сказав пан-отець, потрошки заикуючись:

— Та добре... добре... я з душі вам рад!... та тепер... тепер вже годі! Як ми лиш подавались, то »Просьвіта«.... була ще порядна....! а тепер... тепер — запродалась Ляхам! То й ми би совість свою запродали, як би за нею цішли!... А Качковського общество, то знов що иньшого! До нього належать самі чесні люди — такі дверді Русини, що то лиш честь може чоловікови принести, як запише ся між них! То й я радив би подаймо ще раз... — та вже до Качковського хиба!

— Та на мені не зіпре ся —

відповів Іван Зарічний — Єґомость за всіх нас письменні! Як кажуть: Качковський — най буде й Качковський! Нам то все одно! Ми все за єґомостем!

. . . .

Тай не лиш читальня одна тепер потерпіла, а ще й того самого дня завернув всечеснійший »Діло« назад до Львова, а запренумеровав собі »Ґалїчаніна«. Тай не лиш панотець стремів тепер так завзято до зміни давних обичаїв, але його слїдами пішла і ціла родина. І зараз на другий день здіймила пані добродійка зі стіни Репіна образ »Запорожці« — і вийняла навіть і той гак, на якім він висів, а »доня України« палила знова всї числа »Діла«, які де лиш найшла, щоб навіть духом його і не пахло — навіть і ті, що були на поді; а крім того відбирала що дня від сільського післанця »Ґалїчаніна« і розстелювала його на столї, так щоб, як хто лиш

увійде, він сам йому кидав ся у вічи. А тітка найшка знова на поді якесь давне число »Галицкої зорі« ще з 49. року — увиділа в нім: ъ, ѣ, ы і поставила коло зеркала у спальні...

Оттак готовились усї на Меценасові відвідини. Про Гоповського ніхто і не згадував тепер, уважаючи всю справу його іграшкою дітий. Місто того говорили всї і все лиш про Меценаса та Меценаса одного. А ті їх слова були мов веснянні пучки веснянної рожі: з них виринав він поправдї мов рожа: такий гарний, любий, молодий!

XIII.

Прийшла і неділя.

І власне всї сиділи при каві, аж ту служниця влетїла до комнати тай крикнула із усеї сили:

— Гості! Гості! Коло коршми! Гості! Гості!

І як би я там у тій хвилї був,

так певно думав би, що се Татари налетїли на село — так в однїй хвилї потратили всї голови. Ґеня полетїла за пудром, який що йно положила. Та його не було! Куда не лїтала, що не провертала — а нїгде, нїгде було́ його найти! Пан-отець лїтав знова за маншетами своїми, а тїтка кидала, склянка не склянка, ложка не ложка! — а все в фартушок! А з того пішов такий лоскіт та такий греміт, мов би се поправдї Татари йшли на село!

А з них усїх ще лиш одна панї добродїйка не стратила голови — а ще в останнє полетїла в сальон, чи там усе в порядку. І як всї от-так бігали, як метушились таке — і як вже коло церкви котила ся бричка — аж ту з сальону як не крикне їмость:

— Ґеню! Ґеню! Боже! Боже! На фортепянї »Не пора! Не пора!«

І в однїй хвилї — забуваючи усе, — рунули всї у сальон! А пер-

ша влетіла Ґеня, зловила »Не пора«, зімняла в руці тай тиць її під софу.

— Ой-ой-йой! Ой-йо-йой! — крикнула тітка — сяде вось ту, тай зараз побачить! Де инде, де инде! Ой-йо-йой! Ой-йо-йой!

А Ґеня вийняла тимчасом з під софи »Не пора« — тай гримс її на етажерку.

— Та що робиш?! — крикнула знова добродійка. — Таж сама будеш брати ноти тай вилетить тобі! На шафу! на шафу!

І в одній хвилї на шафі опинилась »Не пора«.

А тепер лиш за голову імила ся тітка.

— Та що робиш?! Ідіоте! ідіоте! Таж не знаєш хлопців?! Нипряють по шафах, чи є порохи, яка панна дома! Ідіоте! сама себе вбєш! Під диван, під диван!

І знов новий крик, нова біганина — а все в обороні загроженої України!

Аж влетів пан-отець.

— Та в ліжко, ліжко! Там певно не найде! Під подушки! Та в ліжко! ліжко! — крикнув.

І в одній хвилї в ліжку опинилась загрожена Вкраїна.

XIV.

А Меценас, доїжджаючи тимчасом до села, задумав ся не мало.

»....Вони Українці...« — думав, а бричка туркотала:

— Дéсять тисяч! дéсять тисяч! дéсяч тисяч!...

».... Я свої переконання шаную високо...« — думав знова по хвилї — ....»і колиб сього Русь неділимая жадала, життє за них віддам! Ах, поправдї і як се мило pro patria mori... таких людий зовуть героями...!« — а бричка туркотала:

— Дéсяч тисяч! дéсять тисяч! дéсять тисяч!...

»....Та з другого боку ?... Щож?...«

— думав знова — ».... лиш як материяльно стоїть ся добре, мож помочи вітчині своїй...! А так?! Чоловік дід, тай Русь неділимая лиш купа дідів!...« — і над ухом забрящали йому золоті корони — а Декан лише чув, як се кіньскії копита били об каміння! Дзень-дзень! дзень-дзень! дзень-дзень!

Аж в тім сказав Меценас:

— Знають, отець декан.... якось воно... воно не випадає.... вони Українці.... в чужу хату вносити роздор!... нічого не кажіть, як буду — ...як буду — Українцем в них!... ...Не випадає... в чужу хату вносити роздор!

— Свиня! — мало не вирвалось Деканови з уст — та голосно сказав:

— Алеж прошу. Очень рад! Очень рад!

І так віхали в незваницькі брами. —

. . . .

Увійшли в сальон.

—А ґратулюю, ґратулюю!—сказав Меценас відразу на вступі, стискаючи руку всечеснійшого.

— І защож таке? — спитав пан-отець.

— Ааа! — сказав знова Меценас — дізнали ся ми дорогою случайно, що всечеснійший закладають у себе читальню »Просьвіти«! А се мож — лише похвалити! А ґратулюю, ґратулюю! Україна все таки — все іде горою!

— Алеж ні! Ні — сказав пан-отець — то не я! Бігме, то не я! — і аж настрашив ся сарака — то в мене бував один мій кузин... правник.. Гошовський... то він... підбурив мужиків... що внесли статути! Але я? — то не я! Ні, ні, ні!

— Так, се Гошовський, Гошовський! — сказала й пані добродійка, що входила саме із зложеними руками край пояса — в сальон: — А, моє почтеніє, почтеніє!

— А, моє почтеніє! Цілую руці! — повторила й Ґеня, входячи в сальон.

— Моє поважанє! — сказав Меценас.

XV.

І була саме осьма вечером.

І на парохії ішла забава, що аж ціле село від неї дуднить! Се стара тітка мучить фортепян, виграваючи на ньому ріжні — преріжнії пісні, а всї вторують її. Весело, безжурно — всї раді, веселі.

І була саме осьма вечером і тітка вдарила знова і знова полило ся по салї:

»Красна дївице, віржеж менї,
Чувственну піснню пою тебі!...«

— і всї знова стали її вторувати.

А там біля стін сидів панотець із Деканом разом, розказуючи власне, як тепер думає зорґанїзовати цілий повіт, як сего вимагає

ідея »сьвятої-неділимої Руси«, — а там далї сиділа знова панї добродійка, розказуючи учительцї про пляни Ґененого весілля — а там сидів знова Меценас з Ґенею разом.

І саме лляли ся по салї слова:

»Твоє личенько розкоши здрій,

Ти-сь панї моя, я-м слуга твій!...«

— як Меценас схилив ся до Ґенї, хотїв щось сказати, та голос його урвав ся і він став лиш руки її цїлувати..! А його уста так і вяли ся в те ніжне — білеє тїло...

І саме, як вони оттак забавляли ся, поволи — поволи отворяють ся двері. В порозї Гошовський! — приїхав непевний, що діє коханнє його! І лиш в зад подалась його голова — скаменів!

І не лїпше сталось із тими на салї.

І колиб у сїй хвилї явив ся був в дверох який мерлець з горючими очима, так певно не злякавб їх

так — як він тепер! Ніхто не знав, що треба робити! І тітка як грала, так її руки й примерзли до білих клявішів, і пан-отець так і каменем над Деканом повис, і Меценас, як цілував Ґенину руку, так і скаменів. Скаменіла і Ґенена мати — а зі всіх найбільше як полотно побіліла Ґеня.

А тоді обізвала ся сопівка. Се син Івана Зарічного гонив вівці з сільської діброви, приграваючи; — ті звуки долітали сюди і могло здаватись, що то вони так усіх заковали.

І так пролетіла хвиля і друга і третя і було так тихо, що можна було чути, як той павук над тіткою снує павутиннє.

Аж в тім: вйо! вйо! — влетів у сальон на палиці, мов на буйному коні, Ґенин молодший брат. Влетів — всі задумані і він запитав:

— Як то? І ти не видиш Ґеню? — аво наш Українець! — тай

звернув ся до батька: — Ану, татку! — і затягнув:

— Не поля, не поля, не поля...

І знова замішаннє! І як сьміє тякий бубон витягати домашнії тайни!? І вже простягла Ґеня була свою руку, щоб затулити йому уста, і вже зривав ся пан-отець, щоби того бубна викинути за двері, і вже за руку сіпала його добродійка — аж ту Меценас як не потягне на всю салю: »Не пора, не пора, не пора« — аж вікна задрожали!...— видів соперника свого — згадав загрожену можливість служити своїй вітчині — тай засьпівав: »Не пора, не пора, не пора!«...

. . . .

По кількох хвилях сьпівали вже всі отсю пісню — тітка била об клявіши, а Ґеня шусть до другої кімнати тай внесла »Не пора«.

— І в нас вона є! — сказала утїшена, подаючи її Меценасови.

І по кількох хвилях отворили вже всї свої уста і стали сьпівати.

А сьпівали так щиро та з таким запалом, як люди, яким поправдї лежить на серцї »недоля того бідного — пребідного люду!...«

. . . .

Котила ся брила з високої гори — тай мале каміння дриб! — дриб! — полетїло за нею.

XVI.

В тиждень опісля відбулось гучне отвореннє читальнї »Просьвіти« в Незваничах, — а в місяць потім і гучне Ґенине весїллє.

А Гошовський?

Слїдуючим потягом вернув прибитий домів. Тай прибитий не цїлком, а як кождий, потїшав ся й він у своїм нещастю.

— »Хоч дївчину я й стратив«, — потїшав себе — »та дав за те Українї кріпкого борця! Вона не лиш не пішла за Меценасом, а

ще й його силою переконання своєго за собою потягла!«

А зелїзниця все мчалась та мчалась вперед!... крізь лїси!... понад Опір!... то знов вїздила в широкі провали, осьвітлені місяцем!... то знов вертала в лїси!... а все далї та далї!... А він закутав ся біля вікна та в одно та одно потїшав себе: »я дав Українї кріпкого, кріпкого борця...!«

А колеса зелїзницї туркотїли, гриміли немовб глузували і з його думок....

Блаженні вірующії, їх же єсть царство небесноє.

Львів, в мартї 1904.

Тогож самого автора вийшла збірка
новель п. з.

„МАТУРА“